

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора юридичних наук, професора КОВАЛЕНКО Тетяни Олександрівни
на дисертацію ГУЦОЛА Руслана Івановича
на тему: «Правове становище агрохолдингів в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»
галузі знань 08 «Право»**

Актуальність теми. Одним із дискусійних питань як в науці аграрного права України, так у практиці регулювання аграрних відносин у довоєнний час було питання щодо переваг та недоліків функціонування аграрних холдингів. Це питання не втратить своєї актуальності також у повоєнний час. До найбільших агрохолдингів України відносять такі як Нібулон, Миронівський Хлібопродукт, УкрЛандФармінг, Кернел, Сварог Вест Груп, Астарта та інші, які відіграють на аграрному ринку вагомую роль. Наприклад, Нібулону належать підприємства із земельним фондом у понад 82 тис. га. Одним із найбільших в країні переробників м'ясопродуктів та виробників комбікормів є Миронівський Хлібопродукт, який має в обробітку близько 370 тис. га землі¹. Саме агрохолдинги дають левову частку ВВП країни, забезпечують робочими місцями та впливають на ціну продуктів харчування. Близько 40 % експорту країни – це сільськогосподарська продукція, яка виробляється агрохолдингами. З початку повномасштабного вторгнення російської федерації агрохолдинги несуть той самий тягар, що й інші учасники аграрного ринку: заблокований експорт насамперед зернових культур, знищення чи пошкодження основних фондів, забруднення земель вибухонебезпечними предметами, окупація частини території України, де знаходяться орендовані земельні ділянки, дефіцит оборотних коштів.

В аграрному законодавстві України відсутні спеціальні приписи щодо створення та функціонування аграрних холдингів, незважаючи на їх досить істотну частку на аграрному ринку. Відповідно відсутнє і нормативне визначення аграрного холдингу, аграрної холдингової (материнської) компанії чи аграрної корпоративної (дочірньої) компанії. В науці аграрного права України правові аспекти створення та діяльності агрохолдингів в Україні досліджували О. Д. Бургер (Костур), І. О. Костяшкін, Г. С. Корнієнко, П. Ф. Кулинич, Ю. М. Павлюченко, Я. О. Самсонова, А. М. Статівка, В. Ю. Уркевич та інші вчені. У 2019 році В. В. Дударенко захистив дисертацію, присвячену дослідженню специфіки правового статусу аграрних холдингів в Україні та за кордоном. Водночас, зміни чинного законодавства, обумовлені введенням воєнного стану

¹ Рейтинг агрохолдингів за кількістю землі. URL: <https://tripoli.land/ua/agrokholdingi-ukrainy>

та рекодифікацією цивільного законодавства, а також необхідність обґрунтування оптимальних моделей аграрних правовідносин в повоєнний період, зумовлюють актуальність дослідження специфіки правового становища агрохолдингів в сучасний період та обґрунтування шляхів удосконалення аграрного законодавства у сфері створення та функціонування аграрних холдингів на перспективу з урахуванням євроінтеграційних прагнень України. Зазначене вище обумовлює актуальність та своєчасність дисертаційного дослідження Гуцола Руслана Івановича на тему: «Правове становище агрохолдингів в Україні» як для теорії аграрного і земельного права, так і для правозастосування.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Як зазначається у вступі рецензованої роботи, дисертація Гуцола Руслана Івановича підготовлена на кафедрі аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України згідно плану науково-дослідної роботи кафедри в межах виконання цільових комплексних програм у розрізі бюджетних тем «Організаційно-правові засади сталого розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні» (номер державної реєстрації 0119U100830) і «Правове забезпечення агроекологічного розвитку України в повоєнний період» (номер державної реєстрації 0124U001202).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатнім. Проведений аналіз дисертації свідчить про те, що Гуцолу Руслану Івановичу вдалося досягти мети дослідження – розв'язати наукове завдання, що полягає у: а) визначенні особливостей правового становища агрохолдингів в Україні, б) наданні теоретичних узагальнень з цього питання, в) розробленні практичних рекомендацій з удосконалення відповідного законодавства в контексті сучасних трансформацій аграрної політики української держави.

Представлені у дисертації наукові результати, висновки та практичні рекомендації є доведеними та достовірними. Досягнення мети і завдань дисертаційного дослідження забезпечило використання методологічного інструментарію, поєднаного у систему філософських (діалектичний), загальнонаукових (формально-логічний, методи аналізу та синтезу) і спеціально-наукових методів (історико-правовий, формально-юридичний, порівняльно-правовий) на основі принципу їх взаємодоповнюваності. Це дозволило автору комплексно розкрити особливості правового становища агрохолдингів в Україні та визначило цінність дослідження як в теоретичному аспекті для юридичної науки, так і у практичному аспекті для правозастосування.

Доведеність пропозицій дисертанта забезпечена також об'ємною бібліографічною базою. Зокрема, опрацювання значної кількості наукових джерел (258 найменувань)

дозволило автору всебічно обґрунтувати наведені у роботі наукові результати і пропозиції, що виносяться на захист. Позитивним аспектом рецензованої роботи також є використання матеріалів міжнародного досвіду правового регулювання створення та діяльності агрохолдингів (підрозділ 3.2 та ін.).

Обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації висновків та пропозицій обумовлена також логічним планом дослідження, який дає можливість розкрити проблематику правового регулювання створення та діяльності агрохолдингів в Україні. Зокрема, у Розділі 1 «Теоретичні і законодавчі засади правового становища агрохолдингів в Україні» досліджується генезис правового забезпечення створення і функціонування агрохолдингів в Україні (підрозділ 1.1), з'ясовується поняття та юридичні ознаки агрохолдингів (підрозділ 1.2), а також розкриваються особливості правового становища сільськогосподарського акціонерного товариства як материнської компанії агрохолдингу (підрозділ 1.3). Тема дисертаційного дослідження більш глибоко аналізується у Розділі 2, присвяченому правовому забезпеченню створення і функціонування агрохолдингів за законодавством України. Зокрема, дисертант аналізує порядок та визначає особливості створення агрохолдингів (підрозділ 2.1), а також розкриває особливості управлінських, виробничо-фінансових та соціальних правовідносин в агрохолдингах (підрозділи 2.2 та 2.3). Логічним завершенням дисертаційного дослідження є Розділ 3 «Сучасний стан і напрями удосконалення правового регулювання земельних відносин агрохолдингів в Україні», в якому автор розкриває особливості правового забезпечення формування землекористувань агрохолдингів в Україні (підрозділ 3.1) та специфіку правового регулювання земельних відносин агрохолдингів у країнах ЄС (підрозділ 3.2). Згідно встановлених вимог кожний підрозділ завершується висновками, також загальні висновки сформульовані в кінці дисертації (с. 184–191). Дисертація включає додаток – Список публікацій здобувача за темою дослідження (с. 220–221).

Наукова новизна положень дисертації насамперед зумовлена самим її характером, оскільки рецензована робота є першим в юридичній науці України комплексним дослідженням правового становища агрохолдингів, в результаті якого були виявлені юридичні дефекти та обґрунтовані пропозиції й рекомендації щодо подальшого вдосконалення правового регулювання створення та діяльності агрохолдингів у аграрній сфері.

З'ясовуючи теоретичні і законодавчі засади правового становища агрохолдингів в Україні у **Розділі 1**, здобувач цілком логічно розпочинає дослідження із розкриття генезису правового забезпечення створення і функціонування агрохолдингів в Україні (підрозділ 1.1). Зокрема, автор за результатами проведеного аналізу пропонує

виокремлювати наступні етапи у розвитку правового забезпечення холдингових відносин в Україні: 1) 1991–2002 рр. – становлення правового забезпечення холдингових відносин, які поширювали свою дію і в аграрній сфері; 2) 2003–2005 рр. – формування законодавчих засад для створення і функціонування холдингів (прийняття Господарського і Цивільного кодексів України), початок активізації процесу створення агрохолдингів за відсутності обмежень щодо організаційно-правової форми холдингової (материнської) компанії; 3) 2006 р. – до нині – розвиток спеціального правового забезпечення холдингових відносин (прийняття Законів України «Про холдингові компанії в Україні» і «Про акціонерні товариства»), яке визначило загальні засади функціонування холдингових компаній в Україні, а також особливості їх утворення і функціонування, обмеження функціонування холдингової (материнської) компанії в організаційно-правовій формі акціонерного товариства (с. 36–37). При цьому позитивним аспектом рецензованої роботи є те, що автор не лише розкриває специфіку правового регулювання в той чи інший історичний період, але й визначає переваги та недоліки такого регулювання у певні періоди. З метою усунення юридичних дефектів сучасного періоду правового забезпечення створення і функціонування агрохолдингів в Україні дисертант обґрунтовує необхідність визначення особливостей створення і функціонування агрохолдингів у господарському законодавстві України, зокрема у Законі України «Про холдингові компанії в Україні» (с. 35–36), що заслуговує на підтримку.

Певний науковий інтерес становить проведене Гуцолом Русланом Івановичем дослідження, спрямоване на з'ясування поняття та юридичних ознак агрохолдингів (**підрозділ 1.2**). Так, автор формулює власне визначення поняття «агрохолдинг» як договірне об'єднання агрохолдингової (материнської) компанії у формі публічного сільськогосподарського акціонерного товариства з контрольним пакетом акцій інших сільськогосподарських підприємств, який забезпечує вирішальний вплив на них, і корпоративних (дочірніх) сільськогосподарських підприємств (с. 54), а також обґрунтовує низку юридичних ознак агрохолдингу (с. 54–55). При цьому автор стверджує, що «наявні особливості агрохолдингів зумовлені сферою сільського господарства, де вони створюються, а не особливостями їх правового становища як суб'єктів господарювання» (с. 55), з чим варто погодитися. Як теоретичний, так і практичний інтерес становить проведений автором аналіз як позитивних, так і негативних рис агрохолдингової організації агросфери (с. 56–62), що має визначальне значення для подальшої законотворчої діяльності в області удосконалення правового становища агрохолдингів в Україні.

Актуальністю і новизною характеризується **підрозділ 1.3** дисертації, присвячений аналізу правового становища сільськогосподарського акціонерного товариства

як материнської компанії агрохолдингу. Автор виявляє особливості формування статутного фонду і використання фінансових ресурсів у сільськогосподарському акціонерному товаристві, які визначаються специфікою виробництва, наявністю державних програм пріоритетності фінансування тощо (с. 70–71), виокремлює певні специфічні ознаки, властиві виключно сільськогосподарським акціонерним товариствам (с. 73–74), проводить поділ сільськогосподарських акціонерних товариств залежно від специфіки та часу їх утворення (с. 75), обґрунтовує власне визначення поняття «сільськогосподарське акціонерне товариство» (с. 77). Дисертант обґрунтовує два шляхи удосконалення правового становища сільськогосподарського акціонерного товариства: 1) прийняття змін і доповнень до діючого Закону України «Про акціонерні товариства», об'єднаних у окрему главу, де буде відображено особливості правового становища сільськогосподарських товариств; 2) прийняття спеціального Закону України «Про сільськогосподарські акціонерні товариства» (с. 74–75). При цьому саме другий напрям автор вбачає значно ефективнішим, оскільки прийняття спеціального закону дасть змогу врахувати специфіку сільськогосподарського виробництва, що варто підтримати. Як теоретичний інтерес, так і практичне значення має запропонований автором зміст окремої глави Закону України «Про акціонерні товариства», в якій була б визначена специфіка правового статусу сільськогосподарського акціонерного товариства як особливого суб'єкта господарювання (с. 80–81).

Істотний науковий інтерес становить проведений у **Розділі 2** дисертаційного дослідження аналіз правового забезпечення створення і функціонування агрохолдингів за законодавством України. Цілком логічно автор починає дослідження із з'ясування порядку та особливостей створення агрохолдингів (**підрозділ 2.1**), у процесі якого приходиться до висновку, що створення державних агрохолдингових компаній відбувалося на підставі спеціального (аграрного) законодавства (с. 102). Так, певний науковий інтерес мають виявлені здобувачем особливості створення агрохолдингів шляхом реорганізації підприємств аграрного сектору економіки (с. 83–85), шляхом поглинання одним господарюючим суб'єктом іншого через придбання контрольного корпоративного пакета акцій (с. 85–86), а також створення холдингових груп, учасниками яких є сільськогосподарські підприємства, переробні підприємства та оптово-роздрібні торгівельні організації (с. 87–90). Варто підтримати пропозицію автора щодо створення Державного реєстру холдингових компаній України з метою отримання офіційної інформації щодо кількості холдингів, зокрема, які здійснюють свою діяльність в аграрному секторі економіки (с. 141).

Новим та цікавим з наукової точки зору є проведене автором дослідження управлінських правовідносин в агрохолдингах (**підрозділ 2.2**), зокрема внутрішніх

організаційно-управлінських правовідносин, які виникають, змінюються та припиняються у процесі організації діяльності агрохолдингових компаній. Так, варто підтримати позицію автора, що «управлінські відносини, які входять до предмету аграрного права, базуються не лише на принципах колективного (кооперативного) самоврядування, а й на корпоративних принципах» (с. 141), а також пропозиції здобувача щодо умовного виокремлення трьох рівнів управлінських відносин, які виникають в агрохолдингах: 1) внутрішні управлінські відносини в холдинговій компанії; 2) внутрішні управлінські відносини в корпоративних підприємствах; 3) зовнішні управлінські відносини між холдинговою компанією та корпоративними підприємствами (с. 141–142).

Як теоретичний, так і практичний інтерес викликає **підрозділ 2.3** рецензованої дисертації, в якому розкриваються особливості виробничо-фінансових та соціальних правовідносин в агрохолдингах. З урахуванням специфіки створення та діяльності агрохолдингів в Україні заслуговують на підтримку пропозиції дисертанта щодо внесення змін до ряду аграрних нормативно-правових актів, що забезпечить можливість вилучити агрохолдинги з програм державної підтримки сільського господарства (крім програм, спрямованих на розвиток тваринницької галузі) (с. 142–143). Крім цього, варто погодитися також із пропозиціями автора щодо внесення змін до Податкового кодексу України з метою позбавлення учасників агрохолдингів можливості сплачувати податки на пільгових умовах (с. 132), а також удосконалення правового регулювання забезпечення зайнятості сільського населення, яке проживає на територіях, де здійснюють виробничу діяльність агрохолдинги (с. 137–140). Логічним завершенням дослідження правового становища агрохолдингів в Україні є проведений автором у **Розділі 3** детальний аналіз сучасного стану і напрямів удосконалення правового регулювання земельних відносин агрохолдингів в Україні. Зокрема, аналізуючи особливості правового забезпечення формування землекористувань агрохолдингів в Україні у **підрозділ 3.1** здобувач звертає увагу, що використання земель сільськогосподарського призначення агрохолдингами як основного засобу виробництва несе у собі певні ризики (с. 160), що потрібно враховувати насамперед при формуванні аграрної політики держави та програм підтримки розвитку сільських територій. Варто підтримати пропозиції автора щодо внесення змін до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» від 31 березня 2020 р. в частині встановлення обмежень для запобігання щодо концентрації землі на рівні областей та об'єднаних територіальних громад (с. 182).

Враховуючи євроінтеграційні прагнення України, важливе значення для забезпечення теоретичних основ проведення адаптації національного аграрного законодавства до вимог ЄС є проведене автором дослідження специфіки правового регулювання земельних відносин

агрохолдингів у країнах ЄС (**підрозділ 3.2**), адже, як цілком вірно вказує здобувач, «досвід країн ЄС є цінним для України, оскільки дає можливість уникнути численних проблем при побудові не тільки механізму правового забезпечення створення і функціонування агрохолдингів, але й ефективного й прозорого ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення» (с. 162). Зокрема, автор визначив специфіку обмеження обігу земель сільськогосподарського призначення в країнах-членах ЄС (с. 176–177), виявив тенденцію до жорсткого контролювання більшістю з країн ЄС орендно-земельних відносин у сільськогосподарському виробництві, зокрема у частині законодавчої фіксації рівня орендної плати та термінів дії орендних договорів (с. 178), обґрунтував правові моделі обігу сільськогосподарських земель, які використовуються у оптимальному для кожної країни ЄС варіанті (с. 179), запропонував найбільш оптимальні для України юридичні моделі встановлення обмежень на придбання земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які спрямовані на захист національного сільськогосподарського товаровиробника (с. 182–183).

Зазначене вище не вичерпує тих висновків та пропозицій, які визначають наукову новизну дисертаційного дослідження Гуцола Руслана Івановича.

Автор чітко окреслив термінологічний апарат дослідження та обґрунтував авторські визначення базових для відповідної сфери термінів, зокрема: «агрохолдинг» (с. 54) та «сільськогосподарське акціонерне товариство» (с. 77), що може бути використано для уніфікації аграрно-правової термінології у доктрині аграрного права України та законотворенні.

Позитивно оцінюючи рецензовану дисертацію Гуцола Руслана Івановича на тему: «Правове становище агрохолдингів в Україні», водночас необхідно звернути увагу на деякі **дискусійні положення, висновки, пропозиції** або такі, які вимагають додаткової аргументації автора, а саме:

1. За результатами проведеного аналізу генезису правового забезпечення створення і функціонування агрохолдингів в Україні автор виділяє третій період (2006 р. – до нині), що характеризується розвитком спеціального правового забезпечення холдингових відносин (с. 36–37). Водночас виникає питання щодо доцільності виділення ще одного періоду (2025 р. – до нині), пов'язаного із скасуванням Господарського кодексу України та прийняттям Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 9 січня 2025 року. Під час захисту дисертації цікаво було б почути думку дисертанта щодо потенційного впливу вказаного вище Закону на створення і функціонування агрохолдингів в Україні. Адже власне і сам дисертант на с. 55–56 вказує, що «...особливий

інтерес наразі становить сучасне правове становище агрохолдингів в Україні, яке набуває принципово нових особливостей, з огляду на запровадження курсу на поглиблення корпоратизації суб'єктів підприємницької діяльності, введеного Законом України «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період»...».

2. На с. 35 дисертації автор зазначає, що «...необхідним вбачається визначення особливостей створення і функціонування агрохолдингів у господарському законодавстві України, зокрема у Законі України «Про холдингові компанії в Україні»...». Водночас на с. 36 вказується, що «...вирішення даного питання має бути перенесено у спеціальне правове поле аграрного законодавства...», а на с. 137 автор пропонує прийняти Закон України «Про агрохолдингові компанії в Україні». Тому вимагає уточнення позиція автора щодо того, яким саме чином має бути удосконалено правове регулювання створення та діяльності агрохолдингів в Україні – шляхом внесення змін і доповнень до Закону України «Про холдингові компанії в Україні» чи прийняття спеціального Закону «Про агрохолдингові компанії в Україні».

3. На с. 54 автор формулює власне визначення поняття «агрохолдинг» як договірне об'єднання агрохолдингової (материнської) компанії у формі публічного *сільськогосподарського* (виділено мною – Т. К.) акціонерного товариства. Водночас викликає заперечення позиція автора щодо того, що агрохолдингова (материнська) компанія діє саме у формі *сільськогосподарського* акціонерного товариства, адже для неї властиве здійснення загального керівництва корпоративними (дочірніми) *сільськогосподарськими* підприємствами, визначення загальної стратегії агрохолдингу тощо. Тому агрохолдингова (материнська) компанія може безпосередньо не займатися виробництвом, переробкою чи реалізацією *сільськогосподарської* продукції як основним видом діяльності. Варто зазначити, що і сам дисертант в тексті рецензованої роботи звертає увагу на те, що «...як правило, холдингова компанія спеціалізується на веденні фінансово-інвестиційної діяльності та реєструється в офшорній зоні, а корпоративні підприємства здійснюють виробництво *сільськогосподарської* продукції та/або її переробку, зберігання і реалізацію споживачеві» (с. 119).

4. На с. 77 дисертації, формулюючи власне визначення поняття «*сільськогосподарське* акціонерне товариство» автор вказує, що таке господарське товариство «...має у власності, оренді або на *іншій законній підставі* (виділено мною – Т. К.) земельні ділянки *сільськогосподарського* призначення...». У цьому зв'язку вимагають додаткового уточнення «*інші законні підстави*», на яких *сільськогосподарське* акціонерне товариство може мати земельні ділянки *сільськогосподарського* призначення.

5. У тексті дисертації автор посилається на приписи Господарського кодексу України, який втратив чинність 28 серпня 2025 року згідно з Законом України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 9 січня 2025 року (с. 40, с. 41, с. 49, с. 55, с. 83–85, с. 95 та ін.). Крім цього, на с. 107 дисертації згадуються Закони України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 років» від 18 січня 2001 року та «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30 червня 1999 року, які також втратили чинність.

6. У підрозділі 2.3 рецензованої дисертації автор аналізує умови надання окремих видів державної підтримки, передбачених Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 року, а також обґрунтовує ряд пропозицій щодо удосконалення приписів вказаного Закону. Водночас Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» зазнав істотних змін у зв'язку із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо організаційних засад здійснення підтримки в аграрному секторі» від 8 жовтня 2025 року. Зокрема, з листопада 2025 року Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» має нову назву – Закон України «Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку».

Водночас, зазначені вище зауваження стосуються лише окремих положень дослідження, носять дискусійний, уточнюючий та рекомендаційний характер і не зменшують наукового та практичного значення дисертації.

Дисертація Руслана Івановича Гуцола на тему: «Правове становище агрохолдингів в Україні» є самостійним, творчим, науковим дослідженням, в якому на основі аналізу доктринальних джерел та матеріалів практики отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують сучасні проблеми правового регулювання створення та діяльності агрохолдингів в Україні. Проведений аналіз змісту дисертації показує, що мета і завдання цього дослідження в цілому досягнуті та виконані, висновки і пропозиції в переважній більшості є обґрунтованими та доведеними. Структура роботи і її зміст є узгодженими, дослідження характеризується єдністю змісту. Зміст дисертації відображає основні положення, висновки та пропозиції, що винесені на захист.

Оформлення дисертації відповідає вимогам, які визначені Вимогами до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

Академічна доброчесність. У дисертації належним чином наведено посилання на джерела інформації щодо використаних тверджень, відомостей, статистичних даних

тощо. Порухень академічної доброчесності в рецензованому тексті дисертації і наукових публікаціях, які висвітлюють основні результати дослідження Гуцола Руслана Івановича, не виявлено.

Ступінь апробації та впровадження результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, обговорювалися на засіданнях кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука, а також вченої ради юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України. Окремі результати доповідалися й обговорювались на п'яти міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Результати дисертаційного дослідження відображені у 9 наукових працях, з яких 3 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 2 статті у наукових виданнях інших держав, 4 тези наукових доповідей.

Результати наукового дослідження можуть бути використані: а) у нормотворчій діяльності при вдосконаленні сучасного аграрного і земельного законодавства, зокрема розробленні змін і доповнень до нормативно-правових актів, що визначають правове становище агрохолдингів; б) у науково-дослідницькій роботі для проведення подальших наукових розробок актуальних проблем створення та діяльності агрохолдингів; в) у правозастосовній діяльності для уніфікації практики реалізації норм чинного аграрного і земельного законодавства у сфері створення і функціонування агрохолдингів; г) у навчальному процесі при підготовці навчальних посібників, підручників та навчально-методичних матеріалів, а також при викладанні навчальних дисциплін «Аграрне право», «Земельне право», і відповідних спецкурсів, а також залучення студентів до науково-дослідницької роботи.

Зміст дисертаційного дослідження Гуцола Руслана Івановича відповідає спеціальності 081 «Право», за якою вона подана до захисту. Проведений аналіз дисертаційного дослідження свідчить, що автор набув теоретичні знання, уміння, навички та компетентності у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Гуцола Руслана Івановича на тему: «Правове становище агрохолдингів в Україні» є комплексною, завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, які в сукупності вирішують наукову задачу, яка полягає у розробленні відповідних теоретичних положень і наданні практичних пропозицій щодо удосконалення правового становища агрохолдингів в Україні, що має істотне значення для аграрно-правової та земельно-правової науки, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю,

достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а його автор Гуцол Руслан Іванович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

**Офіційний опонент професор кафедри земельного та аграрного права
Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені
Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор Тетяна КОВАЛЕНКО**